

დავით შავიანიძე

ნაკრა-ლახამულას ეთნოგრაფიული მასალები

ნაკრა-ლახამულას 2017 წლის ეთნოგრაფიული ექსპედიციის მასალები ეთნიკური ისტორიის, ტრადიციულ-ყოფითი, სამეურნეო-კულტურული ურთიერთობების ეტაპობრივი განვითარების, მასზე ახალი ყოფის გავლენის ხარისხის შემსწავლელი ერთ-ერთი პირველწყაროა.

“თათრობის”¹ - ჩრდილო კავკასიის ხალხებთან ურთიერთობის შესახებ: ნაკრასა და ლახამულას ეთნოგრაფიული მასალები ნაწილობრივ თანხვედრა საისტორიო მონაცემებს არაქართველ, არაქრისტიან მეზობლებთან, თუ **“გამეზობლებულებთან”** როგორც კეთილი, ისე ე.წ. **“თათრული/დამარბეველი დამოკიდებულებების”** შესახებ. ვერა ბარდაველიძის მიერ ჩაწერილ გადმოცემას ეხმარება ჩვენი მასალა ლახამულას ტაძრის მოწმული, გაფორმებული რკინის/გირგელის შესახებ, რომელიც ყარაჩაელთა შემოსევისას ხიდის წმინდა გიორგის პირდაპირ მდებარე კლდიდან ჩამოფრენილა² (ვ. ბარდაველიძე, 1941, გვ. 64-65; მთხრობელი ზ. ჭკადუა, ლახამულა, ივლისი, 2017). **ეთნოგრაფიული მასალები:** “ურთიერთობა გვექონდა ყარაჩაელებთან³. სვანეთში აქედანაა ყველაზე ახლო გადასასვლელი. ჩვენი ნაწარმი გადაგვექონდა, იქ მიწაზე ვმუშაობდით და სანაცვლოდ საქონელი მოგვყავდა, ვისაც უნდოდა ფულზე მუშაობდა”; “ბევრი გვარებია იქ, აქედან ჩასახლებული სვანების. **ბესი ვიბლიანი**, მეორე მსოფლიო ომის დროს, კოლმეურნეობის თავმჯდომარე იყო. უფრო ადრე თავსაც გვესმოდნენო, თუმცა ყოფილა პერიოდები, როცა დაბეგრულიც კი გვყოლიან”; “ლახამულაში დღემდე თხოვენ უფალს **მოსისხლესგან** დაცვას. მორიგი თავდასხმის დროს ეკლესიაში ულოციათ და **ზაგაროზე** მისივე სახელობის ეკლესიაში დაბრძანებულ წმინდა გიორგის აუშვია, მისივე ნებით ცეცხლი გაჩენილა, ქარტყილიც ამოვარდნილა და მტერი გადაურეკავთ. გადარჩენილა მხოლოდ ერთი აფხაზი. იგი აქაურ **როზანს** შეუფარებია. მერე წავიდა ეს გადარჩენილი და მოიყვანა თავისი ჯგუფი, გაქურდა ოჯახი და ბავშვებიც მოსტაცა“ (მთხრობელები, ნ. საბანიძე, ნაკრა, ლახამულა. ივლისი, 2017); “ნაკრა და ჩუბე ხევის თემის სოფლები, თორემ კოშკებში, მომხვედური მტერი ისედაც ვერ დაგვეძლევდა. სერი - **ლყური ზაგ** აფხაზებს ჰქონიათ მიკუთვნებული და მერე დაგვიბრუნებია. ნაკრაში ადგილს ჰქვია **გმრერე ნაშდუს/გმირების**, ანუ მტრად მოსულს ვინც თავი შეაკლა, იმათი სასაფლაო. ხელოვნურ თხრილში ხალხი თურმე რძეს აგროვებდა და ამ რძეში ბანდნენ თათრობის დროს თავგამოჩენილ გმირებს” (მთხრობელები, ტ. ცინდელიანი, ავ. ქალდანი, დ. ეზესაძე, ნაკრა, ივლისი, 2017).

¹ ასე ეძახიან სვანები ყველა სამტროდ მომხვედურს.
² ლახამულელები გიყვებიან "გირგელის" მობრძანების შესახებ, მაგრამ აღარ ახსოვთ (შესაძლოა, ჩვენ ვერ დავაფიქსირეთ), საიდან.
³ ვრცლად: დეკანოზი იოანე მარგიანი, 2016, გვ.49; 62-63; ბ. ნიჟარაძე, II, 1952, გვ 52; რ. თოფჩიშვილი, 2015, გვ. 25.

ჩვენი მოსაზრება: 1. ჩუბე ხევის თემის სოფლებში შემოსევების შესახებ გადმოცემებში წიგნიერი განათლების კვალი ჩანს. 2. არაა გამორიცხული, რომ “წრდილო კავკასიელ უცხოტომელთა” სურვილი ემთხვეოდა დამპყრობთა პოლიტიკურ ინტერესს და ამიტომაც უპრობლემოდ ეყენებინებოდა, ყველა შესაძლო შემთხვევით ცდილობდა მიეტაცებინა ქართველთა ისტორიული საცხოვრისი ტერიტორია. 3. საისტორიო მონაცემები არ გვეუბნებიან აფხაზთა სვანეთში ლაშქრობებზე. ცნობილ და ბოლო პერიოდის ისტორიული სინამდვილეს, რომ სოფელი “**მაჭარა** გულრიფში ბოლო პუნქტი ყოფილა”; რომ “აწი რუსები უდგანან აფხაზებს და, რომ ზემო აფხაზეთად სახელდარქმეული დალის ხეობაც რუსებმა მიასაკუთრებინეს” ურევნ მეზობელ კავკასიელთა საუკუნეების წინანდელ შემოსევებში; -**აფხაზი** უნდა ნიშნავდეს ჩრილო კავკასიელს, მაჰმადიანს. ტერმინმა მიიღო იგივე დატვირთვა, რა შინაარსითაც გამოიყენებოდა საქართველოში -**თათარი**. **შდრ.:** ოკრიბაში დაუნდობელ, “სხვათა გამნიავებელ ადამიანს ეძახიან -**აფხაზს**. ხშირია გამოთქმა: “შენ აფხაზი ხომ არ ხარ?” დღესაც იმერეთში, სვანეთში, სამეგრელოში, რაჭაში ჩაწერილი შელოცვის ტექსტებში იხსენიება: ლეკი, თათარი, ოსი, აფხაზი. ავადმყოფობა “უჟმურთან” გაიგივებულია ის ხალხი, რომელთანაც ქვეყანას გართულებული ურთიერთობა ჰქონია: “...დაჟდომის იყო, ადგომის იყო, გავლის იყო, გამოვლის იყო, ლეკი იყო, თათარი იყო, ოსი იყო, აფხაზი იყო, გამოდი ჟინჟლათ, გამოდი ოფლათ, გამოდი ქართი, გამოდი გამოყყარე”.

ქართული თვითშეგნება. მშობლიური ქართული და საოჯახო-სამეტყველო: არა მხოლოდ ნაკრა-ლახამულას, არამედ ენგურის და ცხენისწყლის ხეობის მთელ სვანეთში წლების მანძილზე მოძიებული მასალით ხაზი ესმება სვანთა ქართველობით სიამაყეს, რომ “საქართველოს ქვეყნის ჩამოყალიბების დროსაც ქართულად ლაპარაკობდნენ, აზროვნებდნენ”; რომ “თანაბრად გასაფრთხილებელია “ვეფხისტყაოსნის” ჩვენგანაც შექმნილი მშობლიური და კუთხის, სვანურიც. ბევრია მასში ჩვენი ძველის შექმნილი” (მთხრობელები: კლ. ცინდელიანი, სპ. გვარამიანი. ნაკრა. ივლისი, 2017)⁴. ეთნიკური თვითშეგნებით ნასაზრდოები, ქართული ეთნოსის სისხლხორცეულ ნაწილ სვანთა მშობლიური ქართულისადმი დამოკიდებულების გაცნობის შემდეგ რწმუნდები, რომ გამონათქვამებში: “დარეკეს, იყო საქართველოში”; “სტუმარი ყავთ საქართველოდან”, გულისხმობენ დანარჩენ საქართველოს. **შდრ.:** აღმოსავლეთ საქართველოს მკვიდრი დღესაც იტყვის, რომ მიდის დასავლეთში, იმერეთში, სვანეთში, რაჭაში... რომ სტუმარი ყავს სამეგრელოდან, გურიიდან... ანუ სვანთა აღნიშნული გამონათქვამები არც გაორებაა და არც შედეგი საერთოქართული თვითშეგნების, ფსიქოლოგიის, ენისა და კულტურის წინააღმდეგ მიმართული “დაყავი და იბატონეს” პოლიტიკისა.

“სიჭი” და “ლანყავაბ”. სიჭი <—“სოფელ“/“სუფელიდან“ მომდინარე ხალხის შესაკრებელი, საფიხვნო, სასოფლო მოედანი, იგივე ქვეყანა (ს. ჯანაშია, 1959; ივ. ჯავახიშვილი, დ. მუსხელიშვილი, 1980; რ. გუჯეჯიანი, 2008, გვ. 712, 130, 158, 15), სვანეთის ტრადიციული ყოფის ნაწილი, სოციალური სტატუსის მატარებელი, რელიგიური ცენტრი, ხალხური თვითმმართველობის

⁴**შდრ.:** “ინდივიდის ენა არის ინდივიდის ბიოგრაფია, ერის ენა არის ერის ბიოგრაფია” (ჰერდერი)

ორგანოების "სამუშაო", საკრებულო ადგილია. სქვი ეკლესიის და სასოფლო მოედნის მთლიანობა (რ. გუჯეჯიანი, 2008, გვ. 21, 43, 48, 181-182)⁵. "ლახამულას სქვი დღეს ხალხის საკრებულო ადგილია. აქ იმართება-გრძელდება ძველთაგან შენარჩუნებული დღესასწაულების ნაწილი. სამართლის დროს სვიფში მდგარ საკულტო ხეზე ჰკიდებენ **გირგედს**"⁶; "სქვი ტრადიციულისადმი, ურთიერთისადმი საკრალურამდე მისული პატივისცემიანი დამოკიდებულების მზრდელი ადგილია" (მთხრობელები: მ. ცინდელიანი და ჯ. ჭკადუა. ლახამულა. ივლისი, 2017). რაც შეეხება ნაკრას, გზდება ტერმინი "**ლანყვამ**", რომელსაც, როგორც რ. გუჯეჯიანი აღნიშნავს "სასოფლო მოედნებისათვის ნიშნული საკრალურობა და სოციალური დატვირთვა არ გააჩნია". **ეთნოგრაფიული მასალა**: "ადგილობრივთა ქმედება "ლანყვამს" არგებს "სქვი-ს" შინაარსს. იქ ცუდი არ მოხდება, არ ითქმება. ვბჭობთ" (მთხრობელი, ვ. ცინდელიანი, ნაკრა, ივლისი, 2017).

მეურნეობა-შინამრეწველობის ტრადიციული ფორმები. თანამედროვე სოფლის სამეურნეო-ყოფითი ურთიერთობები: XIX ს. ბოლო მეოთხედში ნაკრას დასახლების საფუძველი ძირითადად ჩუბხევის თემის სოფლების **თავრებისა** და **ცალერის** მკვიდრთაგან სათესი მიწის ქონის სურვილი გამხდარა. ირკვევა, წარსულში სვანთაგან გამოყენებულ, სამეურნეო საქმიანობაში თავის დროზე უხვი მოსავლის გარანტი სისტემის სხვადასხვა გზა-საშუალებების, მიწათმოქმედ-მესაქონლეთა უკვე უფუნქციო კომპლექსების არსებობის შესახებ, რომ მესაქონლეობა სვანეთში ეკონომიკური მდგომარეობის განმსაზღვრელიც იყო; "ბაზრის მოთხოვნასთან" დაკავშირებული შინამრეწველობის⁷ ("დღეს რამდენიმე დარგი ფუნქციონირებს კუსტარულად" - ხაზი ჩვენია) განვითარების ხარისხი "ადგილობრივი რესურსების" და, როგორც ლიტერატურაშია აღნიშნული, გეოგრაფიულობის გამო, კარჩაკეტილობის შესაბამისი იყო.

ცნობილია, რომ სვანეთში დღემდე შემორჩენილი საეკლესიო და სახატო მიწები, რომ სვანური თემი მჭიდროდა დაკავშირებული თავის ტერიტორიაზე მდებარე, ტრადიციული-სამეურნეო ყოფის, სულიერი სფეროს მაკოორდინირებელ და მაკონსოლიდირებელ ცენტრ ეკლესიასთან" (რ. გუჯეჯიანი, 2008, გვ. 369).

ეთნოგრაფიული მასალა:

"გეოგრაფიულობის გამო, მცირემიწიან სვანეთში, სარიტუალო მარცვლეულის მოსაყვან მიწებთან ერთად თითქმის აღარ რჩებოდა ვარგისი მიწა კერძო საკუთრებისთვის. სალოცავის მიწაზე რომ რამეს არ გაემართლებინა, "**ბეგარა**" საკუთარი უნდა მიგვერთმია. რწმენა გვინარჩუნდებოდა, ურწმენობა კი უწესობა და უკეთურება (მთხრობელი ვ. ცინდელიანი, ნაკრა, ივლისი, 2017)".

⁵ მიაჩნიათ, რომ ბალს ქვემო სვანეთის რამდენიმე სასოფლო მოედანი წარმოიქმნა უფრო გვიან, ადგილობრივ თავადთა რეზიდენციებთან, როგორც მათი ხელისუფლების განხორციელების ადგილი (რ. გუჯეჯიანი, 2008, გვ. 182).

⁶ მსგავსი სახით სქვი შემორჩენილია ბეჩოს სოფელ დოლში.

⁷ წნული ღობე; მატყლის დამუშავება; რთვა; ქსოვა; ქუდი; რიტუალური სამოსელი; კანაფის ქსოვა; ფეხსაცმელი; ხის მასალა; ფიცრის დამზადება; ავეჯი; საოჯახო ნივთები; ჯამ-ჭურჭელი; მახვშის სკამი; მჭედლობა; ოქროს მოპოვება.

"თავის რჩენის სავაჟაკო მონადირეობასთან" დაკავშირებული აკრძალვა-დაშვებები, შესაწირი და შეწირვის რიტუალები დანარჩენ სვანეთში გავრცელებულის იდენტურია.

საინტერესოა ამ უკანასკნელის ხალხური ახსნა და მონადირის დახასიათება: "თემის წესრიგის შემქმნელ-დამცველი, მცოდნე მონადირე უსაქმური, ურწმუნო, უსამართლო და ლაჩარი ვერ იქნებოდა. ფიზიკურ-სულიერი წვრთნის ეს საშუალება მორალურ მზაობასაც გიქმნიდა და სამხედრო მდგომარეობასაც. სამოთხიდან გამოძევებული ადამი უფალთან ურთიერთობის ფორმებს ეძებდა. რწმენით იქცევი, სამადლობლოს შესაწირს მიართმევ ნამუშაკევიდან⁹, მონადირეულიდან, ე.ი. სათნო ხარ ღვთისთვის. ღმერთიც წარმატებით განადირებს, ოჯახიც ქონებიანი გაქვს (მთხრობელები ფრ. და რ. გვარშიანები). რელიგიური აზროვნების განვითარების სხვადასხვა საფეხურის ამსახველი აგრარული წეს-ჩვეულებები, სამეურნეო ცოდნა-მეთოდებში ასახული წარმოდგენები მსოფლალქმასა და გარე სამყაროს შესახებ ადასტურებენ, რომ სოფლის სოციალურ-სამართლებრივი პრობლემების მოწესრიგებასა და ტრადიციული მეურნეობის შენარჩუნება-განვითარებისთვის პრიორიტეტულია ეთნოკულტურული მემკვიდრეობა, რომელმაც შემოგვინახა ფასეულობათა სისტემა, რელიგია, ქრისტიანობასთან წინარექრისტიანულის შერწყმის ყოფაში ასახული რწმენები¹⁰.

"რწმენით/რელიგიურობით მართული გარე სამყარო, ავი ძალეა": "ღმერთს მივმართავდით და რიტუალებს ვასრულებდით. გულში სჯეროდათ, გვჯერა, რომ გამჩენელი და გამგებელი კაცის და ქვეყნის ღმერთია. ჰქონდა რა საქმიანობაში წარმატება, გრძნობდა, გრძნობს სვანი კაცი, რომ ღმერთი მასთანაა. ამიტომ დიდი ღმერთი მთავარ დასაფიცად, მისი რწმენა ძალად გვრჩება დღემდე"; "გვინდა ღმერთმა მოგვმადლოს. ამიტომ ვაშენებდით, გვაქვს ეკლესიები, ამიტომაა სავსე რელიგიურობით და რწმენით სვანების დღესასწაულები, საწესო ქმედებები. თანამედროვეობა? არც ყველაფრის უარყოფა და არც გაკეთებისთვის გაკეთებაა სამადლო საქმე, მაგრამ რელიგიურობა და რწმენა არ უნდა განგვისხვავდეს. ხატი უფრო ძლიერია, რამდენადაც ძლიერი ჰყავს ბატონი. ამიტომ ვაძლიერებთ რწმენით ნასაზრდოებ დღესასწაულებით ხატს" (მთხრობელები: ვ. გვიშიანი, ნაკრა; ავთ. ჭკადუა, ლახამულა. ივლისი 2017). ანუ, ქრისტიანული რელიგიურობა, ღვთისადმი რწმენა, შიშითა და კრძალვით შექმნილი ფსიქოლოგიურ-ზნეობრივი მანასიათებლები ქართული ტრადიციული ყოფის, ქცევა-დამოკიდებულებების შენარჩუნებას ემსახურება¹¹. "ტრადიციულისადმი მსახურება თავისუფლებასთან

⁸ სვანეთში მიწისმფლობელობისა და მიწათსარგებლობასთან დაკავშირებით იხ.: გ. ჯალაბაძე, 1990, გვ. 12.

⁹ შდრ.: ეკლესია აღასრულებს ევქარისტიას, "მადლობისა და ქების მიძღვნას მამა ღმერთისადმი, როგორც ქრისტეს მსხვერპლშეწირვისა და მისი სხეულის სახსოვარს, როგორც ქრისტეს თანასწრებას მისი სიტყვისა და სულის ძლიერების ძალით" (<http://www.nplg.gov.ge/gwdict/index.php?a=term&d=16&t=1021>).

¹⁰ მაგ.: რწმენით გაჯერებული ერთობის, შრომის შეძლება, ნაყოფიერების უზრუნველყოფელი და ამინდის გამომწვევ ძალთა სამეხებელი რიტუალები; მსხვილფეხა საქონლის საკრალური როლი მიწათმოქმედებაში; სამუშაო და უქმე დღეების, მარხვა-ხსნილის, საწესო კვების დაცვის აუცილებლობით მიღწეული წარმატებული ცხოვრება.

ერთად რელიგიური სვანის ბედნიერებაცაა“ (მთხრობელი ავთ. ჭკადუა, ლახამულა, ივლისი, 2017); "ქრისტიანობამდე ქართველისთვის მთელი ბუნება გაპიროვნებული და განსაკუთრებული იყო. როგორც ყველა ქართველს, სვანსაც ჰყავდა უფროსი ღვთაება. თავის სალოცავი ჰქონდა სახლს, მეურნეობას, მონადირეობას... ქრისტიანობის მიღების მერე სვანი კაცისთვის ცხოვრების წესი იყო ქრისტიანული, ანუ სიყვარულიანი, რწმენიანი. ქრისტიანობაში მძლავრობაც იმ ძველ რწმენებში მტკიცედ დგომამ განაპირობა. დიდი ღმერთის რწმენით, ფიცით¹² ბადებდნენ საკუთარ თავში ადაპტაციის უნარებს, მართავდნენ და ნაკლებად იყვნენ დამოკიდებული გარე ფაქტორებზე. სვანიც, მთის პირობების შესაბამისად, თავისუფალია საკუთარი უნარების განვითარებაში. ქართული სახელმწიფოებრიობა იდეოლოგიურად იდგა ქრისტიანობაზე, სახელმწიფო კი ხელს უწყობდა ეკლესიას. ქრისტიანი სვანი აგებდა ეკლესიებს სულისთვის სალოცავად, რწმენის საძლიერებლად და იდგა ქართულობის, ქრისტიანობის დასაცავად¹³. აქაური კაცი ურწმუნო როგორ იქნება, როცა ახლაც ვიცით, რომ მიწის ნაწილი და ტყისაც ეკლესიის კუთვნილი უნდა იყოს. მაგალითად შესაწირ კურატს, გარდა აღნიშნულისთვის განკუთვნილისა, არსად მოაძოვინებენ, იქ მოყვანილ თივას სხვა საქონელს არ აჭმევენ. ვარგისი პირადი მიწის სიმცირე იმანაც ქნა, რომ რწმენიანი სვანისთვის თავის საკუთრებაში მყოფი მცირე ნაკვეთის ვარგისი ნაწილი **ლგლცხნტ/ლალცხნტ** მიწა¹⁴. ჩუბეხევი კაიშის მთავარანგელს დღესაც აქვს ტყე, "**ხგამლი**". მულახში არის, სოფელ ზარდალშის საეკლესიო ტყე¹⁵. დაფიციებისას ლახამულას ტაძრიდან სახარებას არც კი აკადრებდნენ გამობრძანებას¹⁶. ხატზე მხოლოდ მართალნი იფიცებენ, ხატის შეწუხება ერიდებათ. **ლიურდგულიშ ხატ** ნიშნავს ერთგულების ფიცს¹⁷ ხატზე; გვაქვს **ფუსდის** ეკლესია. **ფუსდ** პატრონისადმი, დიდი ღმერთისადმი მსახურება დღესაც წეს-ტრადიციანი ცხოვრების გარანტია; თავრარის მაცხოვარს, ლაგურკას წმინდა კვირიკეს და ივლიტეს ეკლესია აკეთებდა ნაკურთხ წყალს, ვიდრე კომუნისტები აქცევდნენ აბანოდ. დღეს ეკლესია ჩვენთვის ისევ მთავარი ადგილია. პოლიტიკური დაშლილობა ეკლესიურ ძლიერებაზეც აისახა. სვანმა რწმენა რომ შეენარჩუნებინა, ეკლესიის დასუსტების მერე ხალხურ დღესასწაულებზე გადაიტანა ყურადღება და გააძლიერა ლოცვა,¹⁸ **ღემზირებით**, შესაწირით. **მემზირი/მულზონ**“-ი ყველა წმინდანისადმი მიძღვნილი შესაბამის

¹² სვანეთის საისტორიო დოკუმენტებში აღნიშნული ეკლესიის დაცულობის შესახებ იხ.: რ. გუჯეჯიანი, 2008, გვ. 104.

¹⁴ ნაბანისგან წარმომდგარი ფიცის **ლინბანალ**, ანუ **ნაბან** და მეორე, უფრო მაგარი ფიცის, გარდაცემისგან წარმომდგარი **გარცამ**-ის შესახებ იხილეთ: დეკანოზ იოანე მარგიანი, 2016, გვ. 58-59.

¹³ "მესტია და ზემო სვანეთი არის საოცარი, სასიქადულო და საამაყო კუთხე საქართველოსი. აქ ცხოვრობენ ქართველები, რომ ლებიც საუკუნეების მანძილზე იცავდნენ და იცავენ სიწმინდეს, იცავენ ჩვენს ხატებს, ჩვენს ჯვრებს. სრულიად საქართველომ სწორედ ამ კუთხეს ანდო თავისი დიდი საუნჯე“ (ილია II); აღნიშნულთან დაკავშირებით იხილეთ, აგრეთვე, რ. გუჯეჯიანი, 2008, გვ. 56.

¹⁵ ვრცლად იხ., რ. გუჯეჯიანი, საეკლესიო მიწები სვანეთში, 2008.

¹⁶ აღნიშნულთან დაკავშირებით ვრცლად იხ.: ეკ. გაბლიანი, ძველი და ახალი სვანეთი, სსსრ გამომცემლობა, ტფ. 1925, გვ. 134.

ლოცვას სვანურად თქმით კანონიკას,¹⁹ რომელიც არ იცის, არ არღვევს. აქ, თავრარში XIX ს. ბოლო მეოთხედში იყო მღვდელი წერეთელი, სვანის ცოლი შეირთო და ეწეოდა ჩვეულებრივ გლეხურ ცხოვრებას, ასრულებდა რიტუალებს, მიცვალებულს წესს უგებდა, **ლიგურგვინ/ჯვრისწერის** და ნათლობის სხვა მთავარ საიდუმლოებებს ასრულებდა, მაგრამ ყოველ ახალ დღეს ეტყობოდა გასიმბოლოურება დასუსტებული ქვეყნის და ეკლესიის წარმომადგენლის ხელში. ხალხი, საკუთარი რწმენა რომ შეენარჩუნებინა, მასაც უსმენდა და თავის განალხურებულსაც ზედმიწევნით ასრულებდა. ისეა ახლაც, თუმცა შეიმჩნევა უკვე წმინდა ეკლესიურის გააქტიურება. ამ მდგომარეობას ქვია ის, რომ უცებ არაფერი ხდება. გადაჭრით რაღაცის მოთხოვა უარყოფით შედეგს მოგცემს. ახლა ნაკრაში მივალწიეთ იმას, რომ ვივიწყებთ გულ-ღვიძლის შეწირვას“; "განალხურებული ძალით არ უნდა დაატოვებინო ხალხს. აქ მღვდელი მოვიდა ღვთისმშობლის ეკლესიაში რამდენიმე ხნის წინ და იმან გამოყარა ეკლესიიდან ჯვრები. ზოგი ამონაჭრელი იყო ხატზე გადაცემის დროინდელი. ამ ძალადობისთვის ვერ ვიგუფეთ. ღრმა რელიგიურობაა იმის საფუძველი, რომ დღესაც გეტყვიან ბეჩოში, რომ **"მეზრობის"** დღესასწაული თურმე წმინდა ბარბალეს სურვილის შესაბამისად დაწესდაო"²⁰, რომ საწესო სუფრაზე შესრულებული ლოცვის რიტუალებიდან პირველი სამი მამა ღმერთისადმი, მიქაელ მთავარანგელოზისადმი და წმინდა გიორგისადმი, ბოლოს ღვთისმშობლისადმი (ლამარია) მიძღვნა/ლოცვა/სადღეგრძელოა“ (მთხრობელები: კორნ. გვარამიანი და ავთ. ქალდანი, ნაკრა, ივლისი, 2017).

საკუთარი სახელები. ტერიტორიულ-სამეზობლო თემა: ნაკრაშიც და ლახამულაშიც დასტურდება მონოგენური უბნების (მოვიძიეთ მასალები **გვარამიანების, ცინდელიანების, ანსიანების, ქალდანების, ვიბლიანების, სუბელიანების, ოთხუანების, ჭკადუების, საბანიძეების** გვარებზე), ანთროპოტოპონიმების, მონოგენური სასაფლაოების და სასაფლაოთა მონოგენური უბნების შესახებ. ირკვევა, ზოგადად სახელთა ლინგვისტური,

¹⁶ შდრ.: "ახლაც, დიდი ხნის წინანდელი დავა დამთავრდა ისე, ხატი არ შევაწუხეთ. ხატს რომ აწუხებ მთლად მართალი უნდა იყო, თორემ ის მსაჯულია. მერე შენი ღირსება და კაცობა?" (მთხრობელი, ზ. ჭკადუა, ლახამულა, ივლისი, 2017); "ტრადიციული სვანი თვლის, რომ ცოდვა დანაშაულია და დანაშაული იგივე ცოდვაა. ამ დროს იგი სარწმუნოებრივი პრინციპებიდან ამოდის, ისევე როგორც ეს იყო ძველ საქართველოში" (რ. გუჯეჯიანი, 2008, გვ. 107).

¹⁷ შდრ.: გრიგოლ რობაქიძის "წერილი საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის ეფრემ II-სადმი. "ქრისტე - პიროვნება - ხომ ინდივიდუალურ მოვლინდა?! გონებისათვის ეს საიდუმლო თითქმის აუხსნელია. ამის გამო: რომ გრწამდეს ღმერთი ათასჯერ უფრო ადვილია, ვიდრე გრწამდეს ქრისტე" (<https://www.facebook.com/permalink.php?story=fbid=1849651378683688&id=100009165324722>).

¹⁸ ვრცლად იხილე, გ. გასვიანი, სვანეთის საეკლესიო კრებათა მეორე მატთანე, მაცნე, ისტორიის... სერია, N2, თბ. 1972, გვ. 111).

¹⁹ "საეკლესიო გადმოცემისა და საღმრთო მსახურების შეტყუველი პირველადი სახით და ფორმით დაცვა მხოლოდ ძლიერი საეკლესიო ორგანიზაციის პირობებშია შესაძლებელი" (რ. გუჯეჯიანი, 2008, გვ. 40). საწესო კვების დაცვის აუცილებლობით მიღწეული წარმატებული ცხოვრება.

²⁰ აღნიშნულთან, **ლიქერეში/ლიველიშის** რიტუალის ლოკალური ვარიანტის, "მეზრობის" შესახებ იხილე (რ. გუჯეჯიანი, 2008, გვ. 137).

ექსტრალინგვისტური (ისტორიულ-ეთნოგრაფიული, სოციალური, გეოგრაფიული, ლოგიკურ-ფსიქოლოგიური) წარმოების ზოგადქართული წესის შესახებ, რომ სვანურ საკუთარ სახელთა სემანტიკა ძირითადად განსაზღვრულია ეპონიმით და რომ ისინი მატობნიმირებელი აფიქსებით არიან წარმოებული.

სვანეთის ტერიტორიულ-სამეზობლო თემი (მსჯელობისათვის იხ.: რ. თოფჩიშვილი, 2015, გვ. 12) "არის რამდენიმე სოფლის, საგვაროვნო, ერთობით შეკრული სოციუმი, რომელიც არ ცხოვრობს შეურაცხყოფა-შეგინებული ცხოვრებით, ურწმენობით, სხვათა სხვადასხვა სახის საკუთრების მითვისებით, დადგენილი სამართლის შეუსრულებლობით, ტრადიცია-ადათების დარღვევით, თავად წარმართავს თავის სამეურნეო და სოციალურ-ყოფით ცხოვრებას. შესაბამისად, თემის შეკრებილობაზე განიხილებოდა არსებობა-თავდაცვის ინტერესი. თემს განაგებდნენ ერთგული, გონიერი, დარბაისელი, სამართლით მსჯელი მახვშები. რუს-კომუნისტობამ იერიში მიიტანეს მახვშის ინსტიტუტზეც. ხელფასიანი მამასახლისები, მდივანბეგები, თავმჯდომარე-გამგებლები დანიშნეს და ფულიანი სამსახურებით თემის ერთობა დააცალკავეს. ძველებური თემობაც დღეს თითქმის საძებარია" (მთხრობელი, მ. ცინდელიანი, ნაკრა, 2017წ).

დიდი ოჯახების დაშლის მიზეზები. ოჯახი დღეს: ეკონომიკურ-ფინანსური მდგომარეობის გაუმჯობესების საფუძველზე, დაახლოებით XXს. მეორე მეოთხედიდან დაშლილი დიდი ოჯახების დღევანდელი სახეა ოჯახთა, ოჯახს შიგნით მიღებული ინდივიდუალობა და მაინც სხვაზე დამოკიდებულება, მხოლოდ პიროვნულის/"გვარის არც ერთ უხუცესს არ უნდოდა ხელიდან გაეშვა მონადირე, თუ ხელოსანი, თუ... ჩვენ ცინდელიანების წინაპარი **მაითოხი** ყოფილა. ოჯახების ერთად ცხოვრების, იყო ორმოცსულიანი ოჯახები, მიზანიც და მიზეზიც იყო მხოლოდ ძლიერება ფიზიკურ-ეკონომიკური. თემის საქმე კეთდებოდა ერთობით"; "ინდივიდუალური ოჯახები რომ ღონიერია კარგია, მაგრამ რითი? ქალაქში, სადმე საკუთარი საცხოვრისის გარეთ წარმოებული სხვადასხვა საქმიანობით. შედეგად მეურნეობა მოიშალა, სოფელი დაიწალა. ბევრი და სხვათა აზრის მიზეზით სხვასთან არცხოვრების სურვილი ვერაფერი ხეირია. ცალკე ცხოვრობს და შენ თავს გარჩენინებენ. სკამ იცის როდის უნდა გაიყოს. მას ხელს ვერავინ შეუწყობს, ვერც უკარნახებს. ისეა ოჯახიც" (მთხრობელი, კლ. ცინდელიანი, ნაკრა, ივლისი, 2017).

საცხოვრისის ტიპი: მახასიათებლები: უნივერსალიზმით ასახული, გარემომცველი სამყაროსგან შექმნილი, ქართველური იდენტობისთვის დამახასიათებელი კულტურული ტრადიციების ნიშნები, სამეურნეო და ზოგადკულტურული ერთობლიობა; სოციუმის შეკრულობისთვის, ეკონომიკური ძლიერებისთვის, თავდაცვისთვის (იგულისხმება ბუნებრივი, გარე ფაქტორები და ცხოვრებისეული საჭიროებები - ხაზი ჩვენია) ვარგის-მოსახერხებელი სამყოფის შინაარსი თავსებადობა²¹. "ორსართულიან მაჩუბიან სახლს სამყოფი გვერდზე ჰქონდა მოდგმული. მაჩუბი, დარბაზი და სამყოფი ტემპერატურის რეგულირებისთვის გამოყოფილი იყო ჯერ ფიცრით, მერე იატაკით" (მთხრობელი, კლ. ცინდელიანი, ნაკრა, ივლისი, 2017). დღეს ორ ან სამსართულიანი, ძველებური ორნამენტებით გამშვენებული, ყავარიანი საცხოვრისი ძირითადად სოფლისთვის საჭირო სამეურნეო დანიშნულების შენობა-ნაგებობებადაა გადაქცეული.

სოციალური გენდერი ტრადიციულად და დღეს: გენდერი - არა მხოლოდ სქესთან მიმართების, სოციალურ-რელიგიურ-ნორმების, სოციალური ინსტიტუტების (ოჯახი, ნათესაობა, მოყვრობა...), ცხოვრების მოთხოვნილებების, განათლების, ზოგადად ურთიერთობათა მომწესრიგებელი. საქართველოში ქალთა უფლებების ტრადიციულად რღვევის ხელოვნურად აწეული თემის მოგონილობის დასასაბუთებლად განსაკუთრებით დავინტერესდით სქესთან მიმართების, სამართლებრივი ნორმის, სოციალური ინსტიტუტების, თემის ცხოვრების წესის მოწყობის თემით. ყურადღება მიიქცია სვანი ქალის მდგომარეობამ ოჯახსა და თემში. დასტურდება განსაკუთრებით ქალის პატივისცემისთვის მუდმივი ბრძოლა, დაცვა და მხარდაჭერა, მისი თემთან "საქმის გასარჩევად არ გაშვება, თუმცა ყოფილა ასეთი შემთხვევებიც განსაკუთრებული საჭიროებისას. ქალები მახვებებიც იყვნენ, მაგალითად **მესე ჩხვიანი** და **დადამესე ცინდელიანი**". **შდრ.:** რ. გუჯეჯიანს დამოწმებული აქვს ა. დავითიანის საარქივო მასალა, რომლის მიხედვითაც დადიშქელიანთა ორი მოქიშვე შტოს - ეცერისა და ფარის სამთავრო სახლების შერიგება მხოლოდ ქალთა მოციქულებმა შეძლეს (იხ., რ. გუჯეჯიანი, 2008, გვ. 25). მსგავსი მასალა დავადასტურეთ უშგულშიც; კმაყოფილებით და ამაყად გიყვებიან "ოჯახობის ძლიერების გარანტი ქალის/**ღისხალის**-ს შესახებ. რომ "ღისხალი" მართო საშინაო საქმის მკეთებელი არაა. იგი ცხოვრების წარმმართველია. რომ ისეთი ქუდიდახურული ხარ, როგორი ღისხალიც გყავს"; "თავრარში სალოცავი სახლში ყველას რომ ჰქონდა, უშვებდნენ მოსამშობიარებლად ქალს პატრონთან ერთად და არა სადმე სხვაგან"; "ქალის შრომაც და მამაკაცისაც მოსულისთვის მძიმეა. მერე საუბრობენ, რომ სვანი იძულებულია შეეჩვიოს გაჭირვებას და ეს მოდის უფრო საშუალო ასაკის მერეო. ჩვენ შეჩვეულები ვართ ასაკის მიხედვით საქმე-მიმართებასთან დამოკიდებულებას. არც კაცს და არც ქალს კრიზისი ცხოვრების ადგილობრივი წესიდან გამომდინარე არ ჰქონია. მუშაობა მსუბუქი არსადაა. აქაურებს გაცნობიერებული გვაქვს საკუთარი მოვალეობები, უღლის წვეის ვალდებულება. ამიტომ გვიადვილდება. ასეა ალბათ ყველგან"; "როგორი ღირსება ქალი გყავს ისეთი კაციც ხარ. ნათქვამია: სვანური ქუდის, ნამუსის ქუდის შემოქმედო. დიდება შენდა ქალო ქართველო"; "ქალადამიანობით სვანები მიცვალებულს სცემენ პატივს. სულის მსახურებისას ნიშნად პატივისცემისა ქალი იმუხლება. სუფრასთან სულის პატივის მიგების ხსოვნის სადღეგრძელოს დროს მჯდომარე ქალი ფეხზე არ დადგება. ქალი ხარ და მჯდომარეს შეგიძლია ხსოვნის შეთვლა"; **"ლაგნაუი ლიგნე** - თანასწორობაა. რაც შენთვის არ გინდა არც სხვას, მით უფრო ქალს არ უნდა აკადრო, თუ კაცი ხარ"; "ქალის სიტყვას მკვლელობები აუცილებია"; **"თავი სახლის** ორი განმარტება გვაქვს. ნიშნავს მამის სახლს, რადგან იქ დავიბადე, ბავშვობა გავატარე, მოგონებები მაქვს. მთავარი თავი

²¹ "დღესაც შეხვდებით სვანეთში კოშკების მშენებლობასთან დაკავშირებულ სხვადასხვა ლეგენდას. რაც ამ ლეგენდებს აერთიანებთ, ესაა რწმენის სიმტკიცე, თადაცვის შეძლების, ერთობილი ძლიერების შექმნა-შენახვის ადგილის, იმის რწმენა, რომ კოშკი ქვეყნის მთლიანობის შენარჩუნების სიმბოლოა, სამყაროს ცენტრია. და თუ ის, ღმერთმა არ ქნას და, ჩამოიშალა ცუდის ნიშანია. მისი დანგრევა მხოლოდ შინაურ აშლილობას და ამ საფუძველზე მისდამი უბატიცემულობა-უყურადღებობას შეუძლია, ეს კი ქვეყნისთვის არაა კარგის მომასწავებელი. კოშკი რატომ უნდა დაინგრეს? დროით ხომ გამოიცადა, რომ გიცავს ბუნების სტიქიიდანაც კი. ამიტომ მიაქციე ყურადღება" (მთხრობელი, შ. ანსიანი, ნაკრა. ივლისი, 2017).

სახლი ჩემ მიერაა შექმნილი მეუღლესთან ერთად, ჩემი ქმრის და შვილების სახლი“; "კაცი ყველაფერს რწმენით უნდა ხვდებოდეს. ღმერთსაც ხომ არავინ შეხვედრია ფიზიკურად? დალიც მოჩვენებაა. მეუღლეს არ უღალატებ და კვდები ქამერდეს შენახვედრი. ანუ, ოჯახისთვის, მეუღლისთვის უღალატობის ნებისყოფა იზრდება“; "დღეს ვიღაც იტყვის ქალის უფლება ირღვევა გათხოვებისას მიწას რომ არ აძლევდნენო. ვისაც მიჰყავს, მიწა, ანუ ოჯახის რჩენის თავი უნდა ჰქონდეს. მიწა სოფელს, მის მკვიდრს უნდა დარჩეს. არ უნდა გასხვისდეს. ისე თუ საშუალება ჰქონდა, უყიდდა მიწას იქ, სადაც გათხოვდა. ან კიდევ შვილი, რომ არ ეყოლებოდათ, მეორე ქალს მოიყვანდნენ პირველი მეუღლისავე ნებითო. არაა კარგი, მაგრამ მუშა ხელი, ვაჟების და გოგონების სიმრავლე იყო საჭირო. დღეს არც ცოლი კითხულობს და ისე შეუძლია გათხოვდეს, ქმარს გაშორდეს და შვილები თუ დარჩა, მას არჩენინოს, მოაწესრიგებინოს ყოფითი პრობლემები და კაცსაც შეუძლია მეორე ცოლი მოიყვანოს. და ამას საკუთარი უფლების შესრულებას ეძახიან (მთხრობელები: დ. ცინდელიანი, ზ. ჭკადუა, ლახამულა; ტ. ცინდელიანი, ნაკრა; მ. ქალდანი, ნაკრა. მ. ცინდელიანი, ნაკრა, ივლისი 2017). დაპირისპირებულ მხარეთა შერიგების მიზნით ქალის გათხოვების ჩვენთვისაც მიუღებელ შემთხვევას სვანი ახალგაზრდა ქალებიც კი, ერთეული შემთხვევების გარდა არ აპროტესტებენ. "თანაც ეს მაშინ ხდებოდა, თუ კაი ჯიში გაგრძელდებოდა. ანუ, ქალს მიათხოვებდნენ დაპირისპირებული კარგი ჯიშიდან, ან კარგ ჯიშში. ერთმანეთის ამოწყვეტას არ ჯობია?" ასეთი ახსნით გიყვებიან არა მხოლოდ ნაკრასა და ლახამულაში (მთხრობელი ფ. გულედანი, ნაკრა, ივლისი 2017); "ქალის უფლებას და თავისუფლებასაც ის განსაზღვრავს რა დამოკიდებულებას აგებს თავად, რა ავ-კარგი აქვს" (მთხრობელი რ. ცინდელიანი, ნაკრა, ივლისი, 2017).

ქორწინება-ქორწილის დაკრძალვა-გლოვის ტრადიციები:

შეცვლილია არა მარტივად შესასრულებელი, ზოგადქართული, განვითარების დიდ და რთულ გზაგამოვლილი ქორწინება-ქორწილის, დაკრძალვა-გლოვის ტრადიციები. "აღარ გვხვდება ადამიანის უფლების მაიგნორირებელი აკვანში დანიშვნის, სხვა რეგიონიდან მეუღლის არ მოყვანის, ქვრივის მაზლზე დაქორწინების ერთეული შემთხვევებიც კი. გაიშვიათდა ქალის მოტაცებაც და კარგია, მაგრამ ქორწინებას დღეს ვერაფერს ვერ შევადარებ იმიტომ, რომ მილიონჯერ იყრებიან ყველაფრის გათვალისწინების გარეშე შექმნილი ოჯახები“; "ქელეხს უფრო მეტად იტყვიან მეორმოცე დღეზე. ადამიანის სულის ზეცაში გადასახლდება, მაგრამ მიუღებელია, რომ გაცილების გამრავალფეროვნებული ტრაპეზობა გაქელეხდა და ლამის ვზეიმობთ“²² (მთხრობელი ე. ქალდანი, ნაკრა, ივლისი 2017); ექსპედიციის მიმდინარეობისას დავადასტურეთ მიცვალებულისთვის გამოყვანის დროს ოჯახის სასურველი ქალბატონის თეთრი მანდილით დახვედრის შესახებ. "ქალს ოჯახი ირჩევს. შაოსანიც არჩევს შემთხვევაში ვალდებულია თეთრი თავსაბურავით დახვდეს, რადგან გარდაცვლილის მიწიერში დარჩენილი ოჯახი თეთრი და ბედნიერი იყოს“ (მთხრობელები: კლ. ანსიანი, ზ. გაბულდანი, ნაკრა, ივლისი, 2017)²³.

²² **შდრ.:** ლეჩხუმის ეთნოგრაფიული ექსპედიციის მიმდინარეობისას ღვირილაში ჩაწერილი მასალა: "ქორწილში ვიყავი და ქელეხში ბური ვჭამეო. ანუ ქორწილის სუფრასაც არ უხდება გაქელეხება საზღვარდაუღებელი ღრეობა“.

ჩვეულებითი სამართალი: რწმენა-რელიგიურობაზე მიბმული სვანური, "ყველაზე ჰუმანური და სამართლიანი სამართალი" დანაშაულის აღმოფხვრის და სამართლიანობის დამკვიდრების გზებსა და საშუალებებს ინახავს. სახელმწიფო სამართალთან შედარებით სვანური სამართლის ეფექტურობის განმსაზღვრელი სამართლიანი გადაწყვეტილებაა. სვანური სამართალი დაცულია მიკერძოებისგან. შურისძიებით ჩადენილ ახალ-ახალ დანაშაულთა თავიდან აცილებაზე ზრუნვა ხალხური სასამართლო პროცესის მთავარი მექანიზმია: "ხატს რომ მოგაძლევენ, თუ მართალი ხარ აიღებ" (მთხრობელი ნ. ქალდანი, ნაკრა, ივლისი, 2017), თუმცა ნაკრა-ლახამულას მასალებით ირკვევა, რომ "საუბარს ვერ გაბედავდნენ თემის კაცებიც კი იმ შემთხვევაში, როცა სამაგიერო უნდა გადახდილიყო ქალის გულისთვის" (მთხრობელები მ. ცინდელიანი და მ. საბანიძე. ლახამულა. ივლისი, 2017).

სვანური ფოლკლორი: ზვიადი ბუნების შესაბამისი ყოფის, ისტორიისა და კულტურის შემადგენელი, ნაწილი სამხმიანი მუსიკალური ფოლკლორი გამორჩეულია: რიტმული სიმკვეთრით, საზეიმო განწყობით, ლაშქრობა-ომებისადმი, ომის გმირებისადმი, რელიგიური რწმენებისადმი, ნადირობის ქალღმერთ დალის და მის მოწინააღმდეგეთა გმირობებისადმი მიძღვნიტ. ჩავიწერეთ რამდენიმე ზღაპარი, ლექსი, თქმულება. "თამაშობანი, რომლითაც დღეს სვანეთშიც ბავშვები აღარ იზრდებიან, ერთობიან".

სვანეთის ტურისტული პროდუქტი: შეიძლება ისაუბრო სვანეთში, ტურიზმის სფეროში დღეს გამოკვეთილ ტენდენციას-მახასიათებლებზე, ტურიზმის როლზე ქვეყნისთვის: 1. ტურიზმი სიამოვნებისთვის და საქმისთვის; 2. მასპინძლობის ინდუსტრიის პირდაპირპროპორციული კომფორტი. სტუმართმოყვარეობა ტურიზმის მასტიმულირებელი;

3. მიდგომით, "ჩემი ვალია" მართული ეთიკა, მორალი, სამართლიანობა, უსაფრთხოება; 4. ღამის გატარების საშუალება რომელიმე მონახულების ადგილის კოლექტიურ ან კერძო განთავსების ობიექტში. 5. კულტურული ურთიერთობებით სხვადასხვა რასის, რწმენის, ეროვნებისა და მსოფლმხედველობის ადამიანების დაახლოება; 6. ტურიზმი და მეორადი შემოსავალი.

გარემო და შინაგანი ბუნების, დროის და რელიგიურ-კულტურული ცხოვრების დონის, საზოგადოებრივი მოწყობის წესის შესაბამისი აღზრდის სისტემა სვანეთშიც ფიზიკურ და სულიერ აღზრდას ემსახურებოდა. "მიზანს შეადგენდა: სათნოება, სიბრძნე, ზრდილობა და ცოდნა. რწმენა სათნოების საფუძველია. ეს შედეგი რომ დადგეს, ბავშვი ჯერ მშობლიური, ქართული თვითშეგნების, ენის მიერ შენახული სიბრძნის სამყაროში უნდა ჩამოყალიბდეს, საუკუნეების მანძილზე შექმნილ ეროვნულ ტრადიციებზე უნდა ადაპტირდეს" (მთხრობელები: როდამ და ფრეზერ გვარმიანები. ივლისი, 2017).

დასკვნის სახით: დღევანდელი სვანური მემკვიდრეობის საფუძველზე შესაძლოა გაირკვეს ეთნოსის ძირითადი მახასიათებლების, იდენტობის, კუთხურ-ეთნოგრაფიული თავისებურებების, კულტურული თვითორგანიზაციის ფორმების, კოლექტიური ქცევისა და ურთიერთქმედებების თავისებურებების, პიროვნებისა და სოციალური გარემოს ურთიერთკავშირისა და სხვა საკითხების

²³ შდრ.: სვანეთში სადღევრძელოში გისურვებენ "თეთრ სიბერეს"

შესახებ. ხალხური წეს-ჩვეულებების, რიტუალების ტრადიციული ნორმების ევოლუციური გზა ადასტურებს, რომ ნებისმიერ მათგანს შინაარსის, სულიერების, პრაქტიკულობის, გამოცდილებით აქვს კავშირის შესაძლებლობა თანადროულ უცხო კულტურებთან; მოძიებული ქართველთა წარსულის, თანამედროვე სოფლის პრობლემებისა და მომავლის ამსახველი მასალის საინტერესოება გამომდინარეობს პრაქტიკულ-გამოყენებითი მნიშვნელობიდან. იგი ხელს შეუწყობს ქართული ეთნიკური ცნობიერების, მენტალობის შენარჩუნებას, სწორ რეფორმირებას. **შდრ.:** კარგია ჩვენი, საზოდაგო სურვილი, იმედი იმის, რომ ტრადიციები არ მოკვდება, არ გადასხვაფერდება. მიგვაჩნია, რომ ტრადიციამ შინაარსი დროსთან მიმართებაში შეიძლება იცვალოს, თუნდც წიგნიერი ცოდნის გავლენით, მაგრამ, როცა ცნობილი გახდება ამა თუ იმ ტრადიციასთან დაკავშირებული საწესო რიტუალის წარმოშობის მიზეზ-საფუძვლის შესახებ, მივხვდებით, რომ არ უნდა მოკვდეს. ტრადიციებს სოციუმის შეკვრის ფუნქციაც ჰქონდა. უმთავრესი საფუძველი ნებისმიერი საწესო რიტუალისა რწმენა იყო. ანუ ტრადიციის სიკვდილს გვგონია, რომ გამოიწვევს რწმენის ნაკლებობა, რაც საზოგადოების მარცხის საფუძველია (მთხრობელი: მ. საბანიძე. ლახამულა. ივლისი, 2017).

დამოწმებული ლიტერატურა

- ვ. ბარდაველიძე, 1941** - ვ. ბარდაველიძე, ქართველთა უძველესი სარწმუნოების ისტორიიდან (ღვთაება ბარ-ბარ-ბარ), თბ., 1941.
- რ. გუჯეჯიანი, 2008** - რ. გუჯეჯიანი, ქართველ მთიელთა მენტალობის ისტორიიდან, თბ., 2008.
- ლ. დაღუანი, 1973** - ლ. დაღუანი, სვანეთის ჩვეულებანი, "ეთნოგრაფიული წერილები სვანეთზე", 1973.
- დეკანოზი იოანე მარგიანი, 2016** - დეკანოზი იოანე მარგიანი, ეთნოგრაფიული მემკვიდრეობა, 2016.
- ს. ვარდოსანიძე, https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=1849651378683688&id=100009165324722** - ს. ვარდოსანიძე, გრიგოლ რობაქიძის წერილი საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის ეგრემ II-სადმი. https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=1849651378683688&id=100009165324722)
- ვ. თოფურია, მ. ქალდანი, 2000** - ვ. თოფურია, მ. ქალდანი, სვანური ლექსიკონი, თბ., 2000.
- რ. თოფჩიშვილი, 2012** - რ. თოფჩიშვილი, კავკასიის ეთნოლოგია, თბ., 2012.
- რ. თოფჩიშვილი, 2008** - რ. თოფჩიშვილი, ქართველთა ეთნოგენეზისა და ეთნიკური ისტორიის პრობლემები, თბ., 2008.
- დ. მუსხელიშვილი, 1980** - დ. მუსხელიშვილი, ფეოდალიზმის ხანის საქართველოს ისტორიის პერიოდიზაციისათვის (IV-Vსს), მაცნე, ისტორიის... სერია N2, თბ., 1980.

ბ. ნიჟარაძე, 1973 - ბ. ნიჟარაძე, ეთნოგრაფიული წერილები სვანეთზე, 1973.

საქართველოს ეთნოგრაფია/ეთნოლოგია, 2010 - საქართველოს ეთნოგრაფია/ეთნოლოგია, რ. თოფჩიშვილის საერთო რედაქციით, თბ., 2010.

საქართველოს ისტორიის ნარკვევები, ტ. II, ტომის რედაქტორი შ. მესხია, თბ., 1973.

სვანეთი, ქართული კულტურის სავანე, 2008 - რ. გუგუჩიანი, საეკლესიო მიწები სვანეთში, "სვანეთი ქართული კულტურის სავანე", თბ., 2008.

ივ. ჯავახიშვილი, 1982 - ივ. ჯავახიშვილი, ქართული სამართლის ისტორია, წ. I, თხზულებანი თორმეტ ტომად, ტ. V, თბ., 1982.

ს. ჯანაშია, 1959 - ს. ჯანაშია, საქართველოს ისტორიის უძველესი ქრონოლოგიიდან ენობრივი მასალების მიხედვით, შრომები, ტ. III, საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემია, თბ., 1959.

DAVIT SHAVIANIDZE

ETHNOGRAPHIC EXPEDITION OF NAKRA-LAKHAMULA

Materials of 2017 ethnographic expedition of Nakra –lakhamula are one of the original sources to study the history of ethnicity of Georgians, their traditions and agricultural relations, also the influence of modern life on it. We can explore:

1. About the resistance of Svanetian people against the invasion of “tatars” (that’s the name of enemy for Svanetian people) and their relations with North Caucasians.

2. Georgian Self-consciousness, Native Georgian domestic speech. “People of Svaneti used to speak Georgian language even in times of formation of the country. Svanetian language is precious also for other parts of Georgia since it conveys large part of our history”.

3. *Sepi* and *Lankvab* -the part of Svanian life from traditional and modern perspectives. *Sepi* is a place associated with traditions, friendly relations, sacral values. The meaning of *Lankvab* is similar to *Sepi*, it’s the place for meeting and discussions.

4. National-traditional forms of farming, new economic relations of modern agriculture, faith-religiousness, the main sign of mentality of a Georgian farmer.

5. “Outer world replete with religious beliefs, evil forces “. It’s proved that traditions conveying the fear and owe towards the God have the function of retaining old Georgian traditional behaviors and attitudes, old way of living.

-
6. The proper names and territorial-neighboring communities;
  7. Reasons for diminishing nuclear families, a modern family portrait.
  8. Types of housing
  9. Traditional and modern models of a social gender
  10. Marriage-wedding and funeral-mourning traditions
  11. Traditional model of justice
  12. Svanetian folk culture
  13. Svanetian touristic product;
  14. The environment and the system of raising the future generations in accordance with the religious and cultural life and social regulations.

Evolutionary development of folk habits, rituals and traditional norms correspond to the same components of foreign cultures. Modern retrospection of ancient cultural values will contribute for retaining ethnic Georgian introspection and the right formation of the national thought.